Дещо про адаптацію першокласників до навчання

Учитель початкових класів Великокопанівської ЗОШ І-ІІІ ст.

Будиліна Оксана Олександрівна

Щойно попрощалася зі своїм найкращим, найрозумнішим, найріднішим 4-Б, пролетіло літо… І ось знайомство з першокласниками 2017-2018 н.р. Із чим прийшли ці діти? Що я можу прочитати в очах батьків? Знаю, що всі вони дуже хвилюються, в очах тривога. Кожен упевнений, що він буде найкращим, найрозумнішим, найулюбленішим. Стою, дивлюся і думаю, як зробити, щоб надія та віра у власні сили щороку збільшувалася, щоб кожен із них міг проявити та реалізувати себе.

Адаптацію науковці визначають не лише як процес пристосування до успішного функціонування у певному середовищі, але й як здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку.

У дітей 6-7 років, як і у нас дорослих, відбувається реакція на стан невизначеності всією своєю суттю: у них порушується біологічна і психологічна рівновага, знижується опір до стресів, зростає напруженість. З'являється тривожність, дитина капризує, можуть проявитися будь-які труднощі характеру, як-то впертість, незосередженість, замкненість.

Початок навчання дитини у школі – складний і відповідальний етап у її житті.

Організовуючи навчання своїх першокласників, враховую особливості організації діяльності дітей 6 – 7 років життя.

Оскільки поведінка учнів залежить від емоцій, тому дисципліну особливо на перших уроках підтримую через емоційну зацікавленість дітей: щиро посміхаюсь, використовую міміку, жести, жартую, переключаю увагу дітей. Використовую довірливий і м'який тон. Вважаю неприпустимим авторитарний стиль спілкування з учнями. Невербальне спілкування заспокоює дітей, ставлюся доброзичливо позитивно до кожної дитини, незалежно від її успіхів.

Ось характеристики, які слід ураховувати, здійснюючи психологічну адаптацію дитини до школи.

По-перше, змінюється соціальна позиція дитини: з дошкільника перетворюється на учня. З'являються нові та складні обов'язки: приходити вчасно до школи, працювати 35 хвилин поспіль, бути уважним на уроці. Дитина знайомиться із соціумом і учитель як представник його задає вимоги і норми, орієнтує школяра, як поводитися у тій чи іншій ситуації.

По-друге, у дитини відбувається зміна провідної діяльності. Дошкільник грається, а у школяра починається навчальна діяльність. Основна психологічна відмінність ігрової і навчальної діяльності полягає в тому, що ігрова є вільною, а навчальна – побудована на довільних зусиллях.

По-третє, важливим чинником психологічної адаптації до школи є соціальне оточення. Від ставлення вчителя до дитини залежить успішність її подальшого навчання. Успішність процесу адаптації визначає ще й те, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію серед однолітків. Активний та ініціативний першокласник стає лідером, починає добре вчитися, тихий і податливий – перетворюється на аутсайдера, вчиться неохоче або незадовільно.

По-четверте, одна з гострих проблем – заборона рухової активності ініціативних учнів, і, навпаки, активізація млявих і пасивних.

На допомогу приходить стаття Олександра Кочерги, кандидата психологічних наук, доцента, заступника директора Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка «Бар'єри адаптації, Міфи, що ламають крила майбутнього першокласника». Початок навчання буде успішним, якщо вихователі ДНЗ, вчителі, батьки прикладуть спільні зусилля.

У суспільстві чимало років існує низка упереджень міфологічного плану щодо підготовки дошкільників до школи. Вони настільки потужно впливають на батьків і частину педагогів, що передчасно руйнуються основні засади комфортного простору дитинства, відбувається примусове обмеження дитячої безпосередності, ігрової свободи. Тому педагоги і батьки мають вдумливо, виважено, помірковано осмислювати всі «за» і «проти» в контексті забезпечення рівноваги в психофізичному здоров'ї дитини.

Розглянемо ці упередження.

Упередження 1. Дошкільникам, які готуються вступати до школи, пропонують швидше відмовитися від гри та забути про іграшки. Вважають, що гра не дає дошкільнику змоги стати справжнім учнем, оскільки повертає його до бажання грати, а не вчитися. І батьки нагадують дітям, що швидше треба ставати дорослими.

Спроби допомогою «насильних дій» примусово обмежити ігрову діяльність дошкільників є небезпечним посяганням на їхні природні можливості. Витісняючи гру, наражаємося на проектування «грабель», здатних зупинити її соціалізацію, деформувати почуття, уяву, мислення.

Дитяча гра допомагає зробити опанування відносинами, взаємодією зі світом комфортними та зрозумілими. Дітям необхідно грати, тому що гра посідає важливе місце в становленні гармонійного розвитку старшого

дошкільника як особливе дзеркало суспільства: програвання різних ролей у певних сюжетах, правилах, репліках; намагання юного організму дошкільника пізнати навколишнє середовище; найбільш доступна діяльність дошкільника, своєрідний спосіб перероблення отриманих вражень мислення, почуттів та уяви; процес де дія несправжня, де можна робити все, що заманеться, обов'язково все отримається (відсутні суворі правила, приносить задоволення, дисциплінує; удосконалення себе, робота над собою (керування своїм енергопотенціалом: розподіл зусиль; психомоторикою: рухова активність; мисленням, почуттям, уявою.

Світ гри є важливим пропедевтичним засобом набуття дитиною фізичного, пізнавального, соціального досвіду.

Гра – важливий інструмент пізнання навколишнього природного та соціального світу. У грі дитина набуває перших моделей навичок дорослих у взаємодії з навколишнім світом. Тому включаю гру в навчальний процес, так як вона має особливе значення для формування вміння вчитися.

Упередження 2. Основна підготовка до школи – це обов'язкове вміння дошкільника читати.

Дошкільникам часто пропонують модель не просто свідомого, а досвідченого читача. Прагнення батьків навчити дитину читати до школи викликає у дитини внутрішній супротив і навіть відразу до читання. У моєму класі є такі діти. Діти вчилися читати без звукового аналізу, без розуміння лексичного значення слів, без розвитку фонематичного слуху. Вивчивши всі недоліки і труднощі, у добукварний період багато уваги приділяла вправам на виділення звука у слові, утворенню злиттів різних видів.

У перші роки життя дитина є пасивним читачем, вона слухає, що їй читають.

Усе наявне мовне середовище, в якому живе дитина, прямо чи опосередковано впливає на формування її майбутніх читацьких смаків.

Важливо знати, що свідомий читач виростає саме з уважного, вдумливого, чуттєвого слухача. Слухання – важливий етап у становленні читацьких умінь. Обов'язково треба запитувати про зміст прочитаного й обговорювати його разом із дитиною. Батькам слід багато і систематично читати дітям, викликати бажання наслідувати батьків. На перших порах процес читання – це спільне переживання, осмислення, уявлення, а вже потім індивідуальне усамітнення.

Тому, читаючи твори на різну тематику (пори року, про тварин, різні казки) завжди ставлю запитання: хто герой твору?

яким ви його уявляєте? яких пташок згадує автор? хто сподобався у казці?

Упередження 3. Перед вступом до школи діти вже повинні уміти писати.

«Учити маленьких дітей писати – значить обтяжувати їхній розум та інші органи, використовувати їхні очі й руки не за призначенням» - писав Магатма Ганді у 1927 році.

Характеризуючи майбутній процес шкільного навчання, його можна окреслити як умінням дитини читати і писати. Саме вони складають «фундамент» в освоєнні знань людиною.

Якщо враховувати природні особливості у становленні цих важливих умінь, можна досягти позитивного «фону» їх сприйняття дитиною. Для цього потрібно вихователям і батькам усвідомлювати «логіку» їх становлення. Тому необхідно розуміти, яке саме вміння у дитини з'являється першим – читання чи письмо? Відповідь на це питання має допомогти вихователям усвідомити природну логіку психофізіологічного становлення умінь дитини.

Дітям ближче зображення, а не письмо, як у школі. Зображальна діяльність дитини – це часовий проект поступового, а іноді й «вибухового» народження письмових навичок, майбутній праобраз її вмінь писати від руки. Цей процес потребує розуміння та постійної уваги з боку дорослих. Тобто його необхідно заохочувати й підтримувати. Робота має бути без поспіху, без обмежень психомоторної активності дитини.

Багато батьків учнів мого класу не знали, що це міфи. Спонукали своїх дітей списувати влітку перед школою цілі зошити «прописів», не звертаючи уваги на правильність посадки, тримання ручки. Звідки вони знали про рівень розвитку дрібних м'язів дитини, про те, що письмо – це багатомірний просторовий процес, який змушує працювати окремі ділянки мозку. І тепер моє завдання – перевчати, неодноразово пояснювати, показувати, як правильно сидіти під час письма, паралельно розвиваючи дрібну моторику руки. Кожного уроку я продумую пальчикові ігри, вправи. Діти роблять масаж кистей і пальців рук. Раджу батькам у вільний час спонукати дітей до ліплення з пластиліну, складати пазли та мозаїки, вирізати ножицями фігури з паперу тощо.

Упередження 4. Рухова активність дошкільника має всіляко стримуватися для досягнення успіху в навчанні (обмежувати підстрибування, непосидючість, біганину, час прогулянок на вулиці) у початковій школі.

Але, враховуючи особливості дитини 6 – 7 років, її потребу у русі працюю над розвитком психомоторики дітей. На уроках використовую фізкультхвилинки, динамічні паузи, які забезпечують швидкість, точність

їх виконання, підтримую рухову активність дітей, що сприяє біологічному дозріванню структур головного мозку дитини. Погоджуюся з Олександром Кочергою в тому, що відсутність і обмеженість руху дошкільника є моральним злочином, щодо фізичного та психічного здоров'я дошкільника і не може компенсуватися ніякими інтелектуальними досягненнями, оскільки це шлях до порушення психофізичного здоров'я.

Список літератури

1. Колесова Галина. Діагностика адаптації першокласів. – Психолог. Червень 23-24 2010
2. Кочерга Олександр. Бар'єри адаптації Міфи, що ламають крила майбутнього першокласника// Початкова освіта №16 серпень 2017
3. Попова Ольга. Ділові ігри для вчителів початкових класів Адаптація першокласників: перші шкільні труднощі// Психолог. №19-20 жовтень 2017